

NAJAARSTREK OVER ZEE LANGS DE REDDINGSBRIGADE IN 1986

Inleiding

Met het nieuwe telseizoen voor de deur (reeds geopend wanneer u dit leest) lijkt het mij nuttig om in het kort verslag te doen van de najaarstrek over zee in 1986.

Ervaren en minder ervaren zeetellers weten dat het waarnemen van zeevogels voor de kust van Zuid-Kennemerland een inspannende bezigheid is, waarbij leuke soorten en aantallen bepaald niet uit de lucht komen vallen (of voorbij keilen). Dat het echter niet alleen armoe troef is, bleek dit najaar uit de enorme aantallen Jan van Genten die voor onze kust te zien waren. Ook kan ik het niet laten te herinneren aan najaar '85 toen er Kleine alken, Middelste jagers en Vale stromvogeltjes werden waargenomen. Omdat bovendien een aantal van de leukere soorten slechts bij (noord)westerstorm voor onze kust te bewonderen zijn, wil ik iedereen komend najaar in ieder geval veel depressies toewensen.

In plaats van alle waargenomen soorten te behandelen, heb ik gemeend er beter aan te doen om slechts enkele soorten te behandelen en wel die soorten die in najaar '86 een opvallend beeld vertoonden.

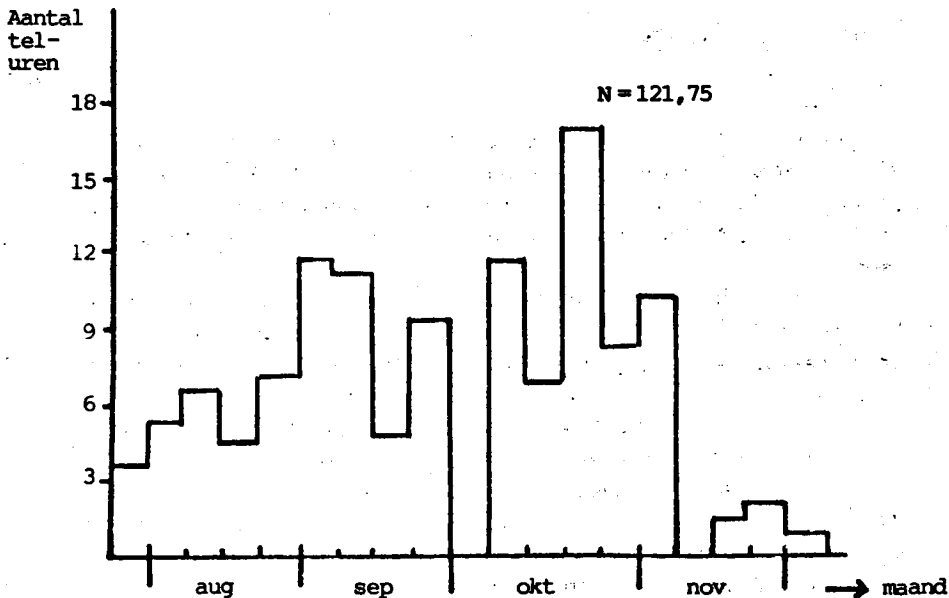
Telpost

Er werd geteld vanaf het terras van de Reddingsbrigade bij Bloemendaal aan Zee, gelegen ten noorden van de Zeeweg, achter restaurant Les Pyramides. Vanaf het terras heeft men een goed uitzicht over zee; het enige nadeel is dat het strand beneden niet goed zichtbaar is, waardoor vogels die over de vloedlijn vliegen snel gemist kunnen worden. Het terras ligt circa 10 meter boven zeeniveau; bij helder weer is het zicht tot de horizon ca. 9 km.

Waarnemingsperiode

Er werd afgelopen najaar van eind juli t/m begin december geteld, in totaal 122 uur. Dit is toch weer 20 % meer dan het jaar ervoor toen er zo'n 100 uur over zee gekeken werd. Meestal werd er vanaf zonsopgang (afgerond op een kwartier) tot twee uur daarna waargenomen. In figuur 1 wordt een overzicht gegeven van het aantal uren

dat er per week geteld is. Er blijkt eind september en begin november een week niet geteld te zijn. Dit is jammer omdat het beeld van de trek zoals dat hieronder wordt geschetst, hierdoor wat minder compleet is. In november is er trouwens helemaal weinig geteld, terwijl dit toch een heel interessante maand kan zijn.

Figuur 1. Aantal teluren per week in najaar '86.

Tenslotte zijn alle waarnemingen behalve op trektelformulieren ook op de zogenaamde uurtotaalkaarten van de Club Van Zeetrekwaarnemers (CVZ) genoteerd, zodat ze voor het landelijk zeetrekverslag najaar '86 gebruikt kunnen worden.

Het weer

Het telseizoen begon in augustus met rustig weer, met een matige wind, die voornamelijk uit het zuiden en oosten kwam.

Vanaf de 26^e trokken er kort na elkaar enkele depressies over Nederland, waardoor de wind flink toenam. Dit bleef zo tot en met 4 september. Daarna trad er een verbetering op met in het alge-

meen ZW-wind en deze periode ging begin oktober over in een opmerkelijk lange periode met een matige oostenwind.

Op 19 oktober nam de wind weer toe tot windkracht 7 à 8 uit het zuidwesten. De maand november tenslotte werd gekenmerkt door een matige wind uit het zuidwesten, die af en toe een dag hard (6 B) was.

RESULTATEN PER SOORT

Jan van Gent (Sula bassana)

Op verschillende plaatsen langs de kust werd een enorm aantal Jan van Genten waargenomen. Zo ook bij ons, nl. in totaal ca. 2480 exemplaren. Het begon eind september met aantallen van ca. 10 exemplaren/uur en dit zwol vervolgens aan tot 380 exx./uur rond half oktober.

Opvallend was dat een flink deel van de waargenomen vogels min of meer ter plaatse verbleef en dat dit fenomeen samneviel met een lange periode met matige oostenwind. Zo werd er vanaf de landtel-post (!) Parnassia op 14 oktober met ZO-wind kracht 3 een groep van ca. 230 foeragerende Jan van Genten waargenomen. Een mogelijke verklaring is dat bepaalde vissoorten die normaliter moeilijk te vangen zijn doordat ze overdag te diep in het water zwemmen (zoals Haring (Christensen, 1977)), door de zeestroming nu aan de oppervlakte kwamen. Doordat dit verschijnsel zich aan de kust voordeed verbleven er zoveel Jan van Genten ter plaatse.

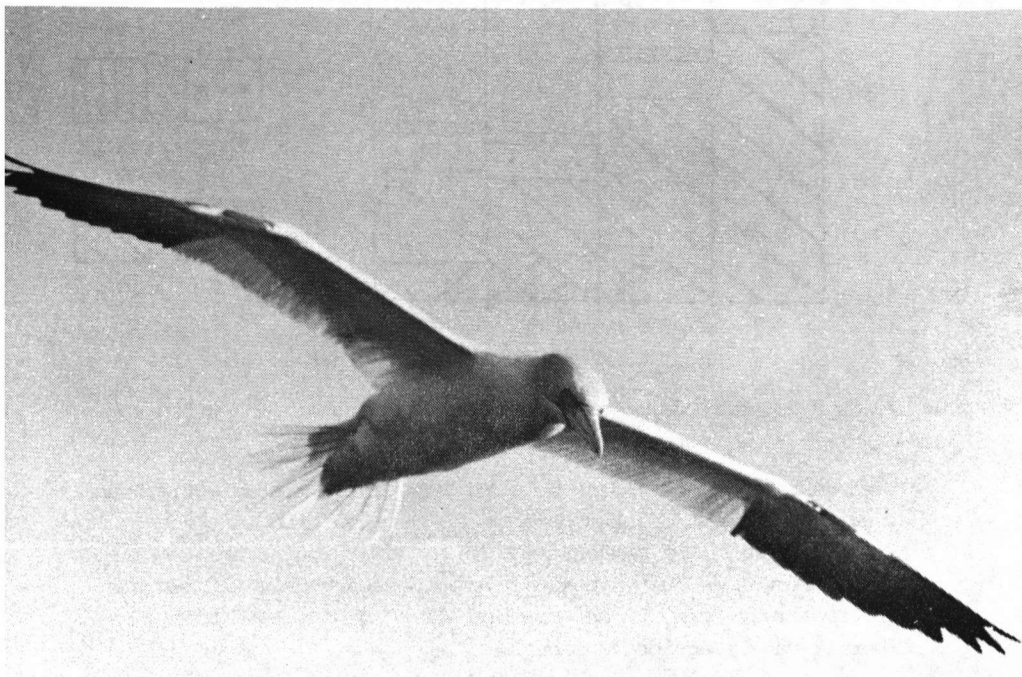
Daarnaast was het opvallend dat de vogels die wel langstrokken, tot 20 oktober overwegend naar het noorden en daarna overwegend naar het zuiden trokken. Deze verandering in vliegrichting viel samen met een weersverandering waarbij de lange periode met oostenwind over ging in een periode met vrij sterke ZW-wind. De Jan van Genten reageerden op deze weersverandering door langs de kust naar het zuidwesten te gaan vliegen. Het is reeds bekend dat Jan van Genten graag tegen de wind in vliegen (Camphuysen & van Dijk, 1983).

Dat de aantallen voor de rest van de Nederlandse kust ook niet mis waren bleek uit berichten van de Hondsbossche Zeewering, waar op

20 oktober in 7 uur 1473 exemplaren werden waargenomen (mond. Nick van der Ham) en Terschelling waar op dezelfde dag in vijf kwartier 1200 exemplaren werden gezien (mond. med. Maarten Smit).

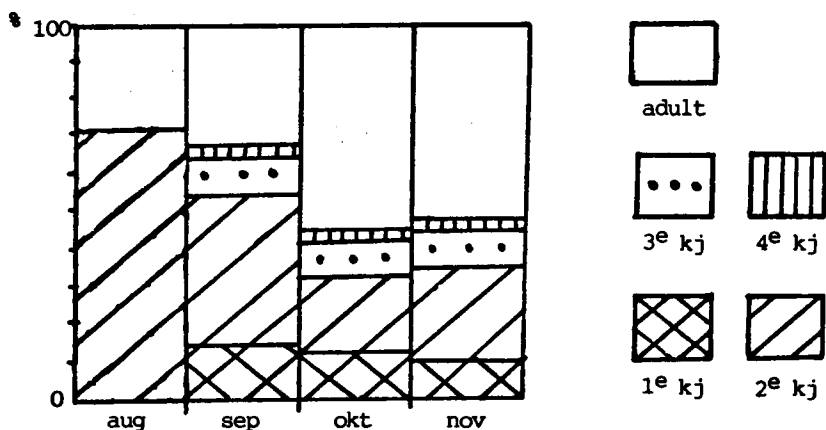
De aantallen die voor de kust van Zuid-Holland worden gezien (het gebied waartoe onze post wordt gerekend) zijn doorgaans minder groot dan die van de Hondsbossche Zeewering en het Waddengebied. Dit verschijnsel doet zich ieder jaar in meerdere of mindere mate voor. Bij de Meetpost Noordwijk, 9 km ten westen van Noordwijk, werden echter tweemaal zoveel Jan van Genten vastgesteld als bij de Zuidhollandse kustposten (Camphuijsen et al, 1982). Kennelijk zijn Jan van genten verder in de Noordzee wel degelijk aanwezig, maar komen ze minder vaak langs de kust voor. Dit zou kunnen samenhangen met het vuile Rijn-water dat hier in zee stroomt of met de geringere diepte van de wateren onder deze kust (Ruinaard, 1977).

Geheel uitgekleurde adulte Jan van Gent. Foto: Piet Munsterman.

Wanneer we het aantal waargenomen exemplaren van onze post vergelijken met dat van voorgaande jaren, toen er resp. 103 ('84) en 444 ('85) Jan van Genten werden genoteerd, steken die natuurlijk magertjes af bij het aantal van afgelopen najaar. De grootste aantallen Jan van genten werden najaar '85 ook weer in een periode met oostenwind gezien, nl. op 22 en 23 oktober toen er resp. 107 en 70 exemplaren werden waargenomen.

In figuur 2 is de leeftijdssamenstelling in de loop van het najaar weergegeven. Net als in 1984 is er gedurende het najaar een verschuiving te zien van een relatief groot aantal onvolwassen vogels naar een relatief groot aantal volwassen vogels. In augustus bestaat het grootste deel van de waargenomen vogels uit 2^e kalenderjaar (2^e kj) vogels (de jongen van vorig jaar) en volwassen vogels.

Figuur 2. Leeftijdssamenstelling van waargenomen Jan van Genten in de loop van najaar '86.

Het gaat in dit geval om de uitlopers van de foerageervluchten van deze vogels. Volgens Nelson (1978) maken broedende vogels foerageervluchten tot maximaal 480 km van de kolonies, maar maken niet broedende adulte vogels en onvolwassen vogels veel langere foerageervluchten. De Nederlandse kust ligt dus niet binnen het bereik van broedende adulten.

Wanneer in september en begin oktober de jonge Jan van Genten uitvliegen en zich over de Noordzee verspreiden, neemt het aandeel eerstejaars vogels voor de Nederlandse kust duidelijk toe (Camp-huijsen & van Dijk, 1983 cf. figuur 2). Daarna trekken deze vogels naar het zuiden om daar hun eerste winter door te brengen. Vanaf begin oktober neemt het aantal adulte vogels sterk toe, omdat deze de kolonies pas verlaten nadat de jongen zijn uitgezwemd. De vogels die door ons worden waargenomen zijn waarschijnlijk van Britse herkomst. De Noorse Jan van Genten trekken meestal via Noord-Schotland zuidwaarts (Nelson, 1978).

Noordse stormvogel (*Fulmarus glacialis*)

Dat Noordse stormvogels niet meer alleen bij echt harde wind voor onze kust worden waargenomen, bleek direct aan het begin van de telperiode; zowel op 3, 10 en 23 augustus werd een Noordse stormvogel waargenomen bij windkracht 2 à 3. In september werden de meeste bij windkracht 4 à 5 waargenomen, een windkracht waarbij zich net schuim op de golven vormt. De enorme toename van het aantal broedparen die zich de afgelopen jaren in de broedgebieden heeft voorgedaan (Britse Noordzeegebied in 1982 440.000 broedparen), heeft geleid tot een duidelijke toename van de aantallen die voor de Nederlandse kust worden waargenomen, zo blijkt ook uit waarnemingen vanaf bijvoorbeeld de Hondsbossche Zeewering. Het is duidelijk dat afvaleters het in onze consumptie(=verspillings)maatschappij goed doen, of het nu om de meeuwen op het land of de Noordse stormvogels op zee gaat.

Het totaal van 28 waargenomen exemplaren ligt echter ruim onder dat van 1985; toen werden er tijdens een storm op twee dagen 69 van de in totaal 86 exx. waargenomen. Najaar '86 werden er dus in het geheel geen grote groepen Noordse stormvogels gezien (die wat dit betreft toch depressiegebonden lijken), maar werden er regelmatig één of twee exemplaren gezien.

Van de waargenomen vogels werd slechts op één dag genoteerd welke kleurfase het betrof. Alle vogels behoorden tot de lichte kleurfase. Een donkere kleurfase-donkere nek en eventueel donkere wangen werd niet vermeld. Er bleken iets meer vogels naar zuid dan naar noord te vliegen. Vorig jaar was dit andersom. De aantallen zijn echter te klein om er conclusies aan te verbinden.

Kleine jager (*Stercorarius parasiticus*)

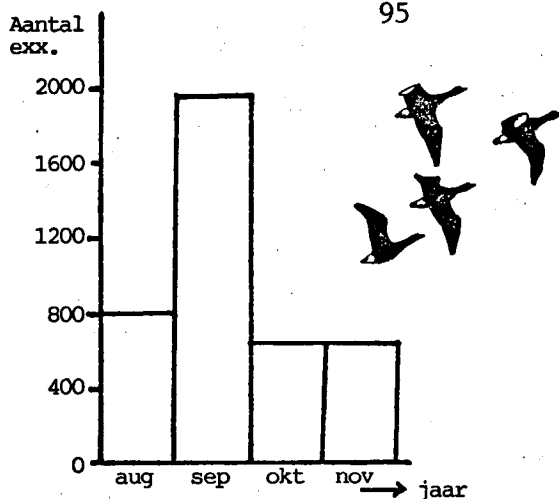
Er werden dit najaar in totaal 65 Kleine jagers genoteerd, tegen 208 exx. in najaar '85. Dat najaar was echter een goed jagerjaar, vooral voor Middelste maar ook voor Kleine jagers. het aantal dat afgelopen najaar gezien werd is dus beduidend kleiner, een uurgemiddelde van 0,5 tegen 2,1 in 1985.

De vogels werden in de geijkte periode (september-begin oktober) voor onze kust waargenomen. De jonge Schotse vogels vertrekken in augustus uit de kolonies (de adulten iets later) en vliegen naar de zuidelijke Noordzee, waar op dat moment veel sterns aanwezig zijn (Cramp & Simmons, 1983). De meeste waargenomen exemplaren vlogen naar het noorden, wat er op wijst dat de vogels niet direct naar het zuiden doorvliegen, maar eerst een periode al foeragerend (parasiterend) voor onze kust doorbrengen. De meeste vogels komen in oktober-november in hun overwinteringsgebied voor de kust van Namibië aan (Cramp & Simmons, 1983).

Ook dit jaar bleek weer dat de meeste jagers met harde aanlandige wind worden waargenomen. Door deze wind treedt er een stuwung op van vogels tegen onze kust aan. Er werden enkele fraaie adulten lichte fase waargenomen, die het leven van enkele aanwezige sterns bijzonder moeilijk maakten. Van een aantal exemplaren kon niet worden vastgesteld of het juvenielen dan wel adulten donkere fase betrof, doordat de vogels op te grote afstand langsvlogen.

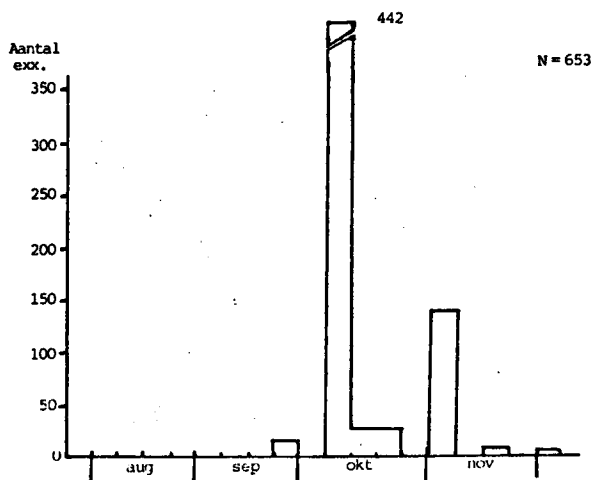
Rotgans (*Branta bernicla*)

Van de Rotgans werden in 1986 653 exx. waargenomen. Dat de aantallen op onze post sterk kunnen verschillen blijkt uit figuur 3. Dit verschijnsel werd ook in Scheveningen opgemerkt; daar varieerde het aantal van 1977 t/m 1981 van een kleine 1000 tot ruim 3000 langsvliegende exemplaren. Dit hangt samen met het feit dat Rotganzen doorgaans zeer geconcentreerd langstrekken. Wanneer er dan net op topdagen geteld wordt, worden er in het najaar veel exemplaren waargenomen. Op 16 september 1984 vlogen er bijvoorbeeld maar liefst zo'n duizend exemplaren langs.

Figuur 3. Aantal waargenomen Rotganzen per jaar telpost Bl.daal a. Zee.

Wanneer we het trekpatroon over het seizoen bekijken zien we begin oktober een duidelijke piek in de waargenomen aantallen (zie figuur 4). In 1984 deed deze piek zich al in september voor en

Figuur 4. Doortrekverloop van de Rotgans najaar '86.

waren de Rotganzen dus al vroeg uit hun noordelijke broedgebieden (Cottaar et al, 1985).

Tot slot wil ik hierbij André, Erik, Evert, Ferdy, Hans, Johan, Maarten, Cris, Pim, Piet, Richard, Ronald, Steve, Tibor en alle andere belangstellenden bedanken voor het tellen.

(Aanbevolen) Literatuur

- Camphuijsen, C.J., Keyl, G. & Ouden, J.E., den, 1982. Meetpost Noordwijk 1978-1981. Verslag nr. 1. Gaviidae-Ardeidae. CVZ.
- Camphuijsen, C.J. & Dijk, J. van, 1983. Zee- en kustvogels langs de Nederlandse kust, 1974-1979. Limosa 56: 81-230.
- Cottaar, F., Dorel, F.G., van Huijssteeden, E. & Stuart, J.J., 1985. Najaarstrek bij Bloemendaal aan Zee in 1984. Gestenc. rapport, Vogelwerkgroep Haarlem.
- Cottaar, F., Dorel, F.G., van Huijssteeden, E., de Nobel, P. & Stuart, J.J., 1986. Najaarstrek bij Bloemendaal aan Zee in 1985. De Fitis 1986 nr. 3.
- Cramp, S. & Simmons, K.E.L., 1983. The birds of the Western Palearctic 3. Oxford, London & New York.
- Christensen, J.M., 1977. De vissen van de Noordzee. Thieme, Zutphen.
- Club Van Zeetrekwaarnemers, 1986. De trek over zee gedurende de tweede helft van 1984. Verslag nr. 28, 1986.
- Nelson, J.B., 1978. The Gannet. Poyser Ltd., Berkhamsted.
- Ruinaard, J., 1977. Simultaanzeetrekellingen voorjaar 1976. In: CVZ-verslag nr. 10, voorjaar 1976.

Frank Dorel
Uilenstede 188
1183 AP Amstelveen

Grote jager adult
Tekening:
Steve Geelhoed

